

Як подолати кризу в рибній галузі України

А. МЕНЧИНСЬКА, асистент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Т. ЛЕБСЬКА, докт. техн. наук

Київський національний торговельно-економічний університет

Анотація. Проаналізовано динаміку вилову гідробіонтів, обсяги та видовий склад імпорту та експорту риби і рибних продуктів. Досліджено рівень споживання риби та рибопродуктів українцями. Зазначено основні причини та можливі шляхи подолання критичного стану рибного господарства України.

Ключові слова: вилов, риба, імпорт, експорт, рівень споживання.

Current state of market of fish products in Ukraine.

A. MENCHYNSKA (National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kiev), **T. LEBSKA** (Kyiv National University of Trade and Economics, Kiev)

Abstract. Dynamics of hydrobionts' harvesting, volume and species composition of import and export of fish and fish products are analyzed. Level of consumption of fish and fish products by Ukrainians is researched. Main reasons and possible ways of overcoming the critical state of the fishery in Ukraine are shown.

Key words: fishing, fish, import, export, consumption level.

Вагомий внесок у вивчення сучасного стану та ефективних напрямів розвитку рибного господарства було зроблено багатьма вітчизняними вченими [3–6, 8, 9]. Проте дані питання потребують постійного моніторингу та аналізу з метою успішної діяльності та розвитку рибогосподарського комплексу нашої держави.

Мета досліджень полягала в аналізі сучасного стану та перспектив розвитку рибного господарства в Україні.

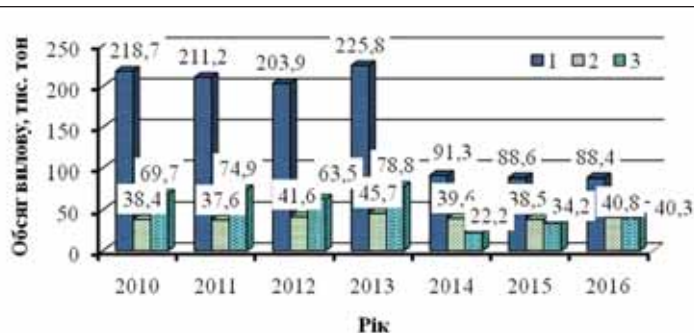
У ході досліджень використано загальнонаукові та спеціальні методи аналізу, синтезу, комплексного системного підходу, аналітичні, порівняння та узагальнення. Теоретичною базою досліджень слугували праці науковців і фахівців рибної галузі, офіційні дані Державного комітету статистики України, Державної фіскальної служби України.

Результати досліджень

Дослідженнями стану рибного господарства України за період 2010–2016 рр. встановлено щорічне зменшення обсягів вилову риби та добування інших водних біоресурсів, за винятком 2013 року (рис. 1).

За даними Держкомстату, у 2013 р. загальний обсяг добування водних біоресурсів порівняно з 2012 р. зріс на 10,7 %, у т. ч. вилов риби – на 9,9 %, а інших водних біоресурсів – на 12,8 %. Обсяг вилову риби у внутрішніх водоймах зріс на 9,9 %, значну частку якого (25,4 тис. т) становить продукція ставкового виробництва.

Після анексії Криму, Україна втратила основну територію вилову, а саме морської риби, яка становила значну частку в загальній структурі рибного господарства України [4]. У 2014 році Україна виловила 91,3 тис. тонн гідробіонтів, що майже на 60 % менше, ніж у 2013 році. Зниження обсягів промислу зумовлено також недостатньою кількістю риболовних суден, їх не-

Рис. 1. Динаміка вилову гідробіонтів в Україні з 2010 по 2016 роки

1 – всього; 2 – у внутрішніх водних об'єктах;
3 – у виключній (морській) економічній зоні України [2]

задовільним технічним станом, зменшенням запасів масових традиційних гідробіонтів під впливом природних факторів і надмірного промислу [3]. У 2016 році обсяг добування гідробіонтів становив 88,4 тис. тонн, що знаходиться майже на рівні попереднього року. Серед видового складу морської риби переважають бичок, кілька, хамса, атерина, піленгас [2].

У внутрішніх водоймах України обсяг вилову за 2014 рік скоротився на 13 %, порівняно з минулорічним періодом. Головними причинами зниження обсягів вилову є нестабільна політична та економічна ситуація в країні, втрата природних нерестилищ і місць нагулу риби, погіршення екологічного стану водойм, недосконала орієнтація лову, брак коштів на підтримку розвитку аквакультури [5]. У 2015 році внутрішній вилов риби та добування інших водних біоресурсів (з урахуванням домогосподарств) становив 135 тис. тонн, що на 3% менше, ніж попереднього року [2]. Кількість підприємств, що займаються рибогосподарською діяльністю скоротилась з 423 до 401. Це пов'язано з тим, що частина підприємств знаходиться в зоні проведення АТО. За останній рік відмічено зростання обсягу вилову у внутрішніх водоймах на 6 %, порівняно з минулорічним періодом. З них вилов товстолобика становить 11, 5 тис. тонн, коропа, сазана 9,8 тис. тонн. Загалом, більше 40 % обсягу вилову припадає на внутрішні водойми, саме тому цей сектор діяльності потребує подальшого розвитку.

В Україні є значні площі внутрішніх водойм, придатних для вирощування риби. Наявність водного фонду для вирощування об'єктів аквакультури перевищує 1 млн. га [6, 7]. Основними об'єктами ставового рибництва в Україні є короп і рослиноідні риби (білий і строкатий товстолобика, білий амур), які становлять понад 95% загальних обсягів товарного вирощування риби [8].

Найбільше виробництво прісноводної аквакультури в Україні здійснюється державно-колективним об'єднанням «Укррибгосп». До його складу входить понад 110 підприємств та організацій з розведенням та вирощуванням риби. Головними об'єктами аквакультури є українські породи коропів – луската й рамчата, що включають 7 внутрішньопородних типів; у західних

областях культивуються амурський сазан та його гібрид з коропом. У ставковій полікультурі широко представлені білий та строкатий товстолобик і їхні гібриди, білий амур, також здійснюються роботи з розведення веслоноса та раків. Зростають обсяги вирощування осетрових та лососевих: російський та сибірський осетри, стерлядь, веслонос форель [9].

Як показав аналіз, в Україні продовжується тенденція до зменшення обсягів виробництва товарно-харчової рибної продукції. У 2015 р. її випуск знизився на 25% з 47,9 тис тонн до 35,9 тис. тонн, що пов'язано із зниженням купівельної спроможності громадян [2]. Причинами, що призвели до зменшення обсягів виробництва товарно-харчової рибної продукції в останні 5 років є нестача обігових коштів у більшості під-

приємств, використання імпоротної сировини, що залежить від коливань іноземних валют, нераціональне використання наявних виробничих потужностей, зношеність основних виробничих фондів, дефіцит потужностей з базової переробки риби, відсутність сучасних економічно вигідних технологій. Все це створює негативну ситуацію на внутрішньому ринку риби, яка призводить до збільшення витрат на виробництво рибопродукції та зростання споживчих цін [8]. Серед видового складу товарно-харчової рибної продукції переважають рибні консерви, риба заморожена нерозібрана морська та риба жива прісноводна [3, 9].

Нестача власного виробництва риби і рибних продуктів покривається за рахунок імпорту. Протягом 2010–2013 рр. обсяг імпорту риби та морепродуктів щорічно зростав. Так, у 2013 році національний рибний ринок складався з 85 % імпоротної рибної продукції сумнівної якості і лише 15 % вітчизняної [9]. Девальвація гривні зумовила стрімке подорожчання імпорту риби та рибних продуктів, у зв'язку з цим його обсяги протягом наступних двох років зменшилися. Так, у 2015 році імпорт становив 323,1 млн. доларів США, що на 52% менше, порівняно з попереднім роком (рис. 2).

Експерти вважають, що настав вдалий момент, щоб замінити імпорт українським продуктом – дешевшим, але без втрати якості. При цьому, імпортні надход-

ження залишаються основним каналом постачання риби та рибопродуктів на український ринок і забезпечують 66% внутрішнього споживання цієї продукції. У спеціалізованому магазині «Дари моря», українська морська риба представлена лише бичком, решта морської риби – імпорт.

Відносна курсова стабільність гривні в 2016 році, а також скасування додаткового 10% імпортного збору дали змогу поставити на український прилавок більше імпортової рибної продукції. Так, у 2016 році імпорт становив 459,9 млн. доларів США, що на 42,3% більше ніж у 2015 році. Оскільки українці не можуть собі дозволити покупку дорогої риби і морепродуктів, за останні три роки істотно скоротився імпорт в Україну форелі, лосося і тунця. Водночас більшу частину імпорту складають бюджетні види – мерлуза, скумбрія, сардина, килька, хек, минтай, мойва. Також у 2016 році Україна на 43% збільшила імпорт оселедця.

Україна імпортує рибу майже з 60 країн світу. Але понад 60% імпортованої риби припадає на 5 країн світу: Норвегія, Ісландія, Естонія, Канада, США. Серед них лідирує Норвегія, частка якої у 2016 році становила близько 22% від загальної вартості рибного імпорту.

Основним видом рибних товарів, що імпортуються, є риба морожена (рис. 3).

Усього в січні-грудні 2016 в країну імпортовано за-

значеної продукції на 280,49 млн дол., порівняно з 197,73 млн дол. роком раніше. Імпорт свіжої та охолодженої риби в 2016 зріс на 22,67%, до 65,36 млн дол. Лідирує в поставках Норвегія з часткою в імпорті 88,3%. Філе та іншого м'яса риби Україна в 2016 закупила на 41,58 млн. дол., це на 60,98% більше, ніж у 2015. У трійку країн-імпортерів з майже однаковими частками входять В'єтнам (25,58%), Норвегія (24,22%) та Ісландія (20,81%). Готової консервованої риби та ікри в Україну імпортовано на 39,23 млн. дол., що на 46,82% більше ніж минулого року. Головними країнами імпортерами є країни Балтії, Росія.

Експорт в Україні мало розвинений. Українські виробники риби і морепродуктів в 2016 році змогли збільшити експорт на 39%, порівняно з попереднім роком (рис. 2).

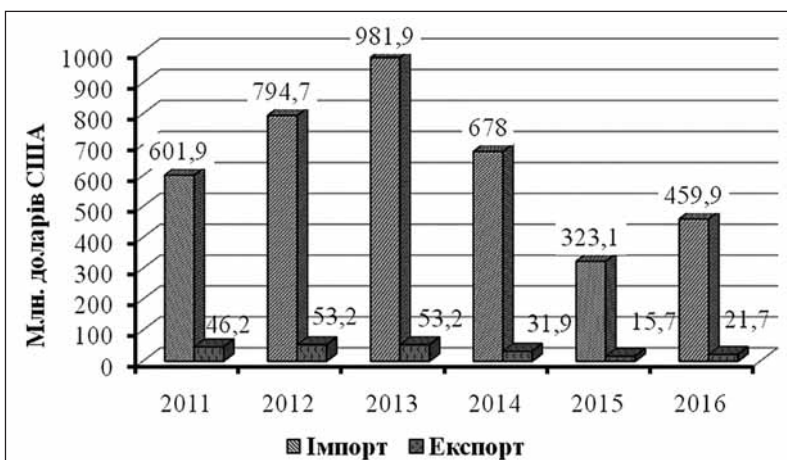
Найбільша частка серед рибних товарів, що експортуються належить філе та іншому м'ясу риб (рис. 4). Обсяг експорту даної продукції у 2016 становив 8,18 млн дол., що практично знаходиться на рівні 2015 року. Найбільшим імпортером українського м'яса риби залишається Німеччина.

Різка зниження експорту готової консервованої продукції та ікри на 78% відбулося у 2015 році, що зумовлено забороною на ввезення рибних консервів до Росії. У 2016 році експорт даної групи товарів знаходився на рівні попереднього року і дорівнював 4,56 млн. дол.

Зменшення обсягів виробництва та імпорту в останні роки негативно позначилися на рівні споживання риби та рибопродуктів українцями (рис. 5).

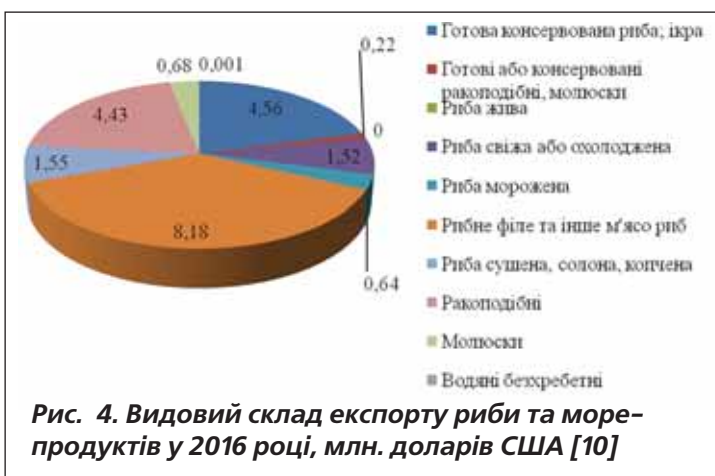
Загальний фонд споживання риби і рибопродуктів населенням у 2016 році у розрахунку на особу був 10,1 кг та забезпечив лише на 50,5% встановлену раціональну норму – 20 кг. Враховуючи поточні тенденції розвитку ситуації в економіці та на валютному ринку, у 2017 році помітного приросту споживання українцями рибопродуктів не очікується.

Підвищення рівня забезпечення населення України рибою та рибною продукцією можливе за рахунок розширення асортименту та поліпшення якості рибної продукції на основі вітчизняної сировини. Вирішення даного питання потребує сприятливих умов для залучення інвестицій у сферу рибного господарства, створення відповідного правового, організаційного та економічного механізму державного регулювання в галузі рибного господарства, що сприятиме стабілізації ситуації в рибному господарстві, активізації його подальшого розвитку, а також конкурентоспроможності вітчизняної рибної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках. Для реалізації зазначених питань у першу чергу необхідне покращення економічної та політичної

Рис. 2. Співвідношення імпорту та експорту риби та рибної продукції [10]

тів українцями, встановлену раціональну норму споживання у 2016 році забезпечено лише на 50 %.

Підвищення рівня забезпечення населення України рибною продукцією можливе за рахунок раціонального використання потенціалу внутрішніх водоем та розширення асортименту полікомпонентних харчових продуктів з урахуванням сучасних вимог нутриціології.

Література

1. **Абрамова Л.С.** Поликомпонентные продукты питания на основе рыбного сырья – М. : ВНИРО, 2005. – 175 с.
2. **Рибне господарство.** Архів / Державний комітет статистики України. – Режим доступу :<http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. **Дончевська Р.С.** Розвиток рибного господарства України // Товари і ринки. – 2015. – № 1. – С. 28–40.
4. **Самофатова В. А., Паньків Ю. П.** Основні тенденції виробництва і споживання риби та рибної продукції в Україні // Економіка харчової промисловості. № 2016. № 8, № 2. № С. 29–33.
5. **Ганжуренко І.В.** Сучасний стан і розвиток рибопродуктового підкомплексу України та світу // Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. – 2013. Т. 18. – Вип. 3/1. – С. 72–75
6. **Грициняк І. І., Третяк О. М., Колос О. М.** Історичні аспекти, стан та перспективи розвитку рибогосподарської діяльності на внутрішніх водоймах України // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Тваринництво. – 2014. – №. 2 (1). – С. 22-30.
7. **Розвиток галузі аквакультури стає все більш актуальним / Державне агентство рибного господарства України.** – Режим доступу :<http://darg.gov.ua>.
8. **Смирнюк Н.І., Буряк І.В, Товстенко Л.В.** Аналіз виробництва риби та рибної продукції в Україні на сучасному етапі становлення ринкових відносин // Рибогосподарська наука України. – 2013. – № 3. – С. 79–88.
9. **Голембовська Н.В., Лебська Т.К.** Розвиток ринку рибних продуктів в Україні // Продовольча індустрія АПК. – 2014. – № 4. – С. 4–8.
10. **Сумарний обсяг імпорту та експорту окремих груп товарів за кодами УКТЗЕД / Державна фіскальна служба України.** – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/ms/f2a>.

ситуації в державі, розширення обсягів продукції аквакультури та раціонального використання потенціалу всіх видів внутрішніх водоем, оновлення основних виробничих фондів підприємств та їх технічна модернізація [3–9].

Висновки

Дослідженнями стану рибного господарства України за період 2010–2016 рр. встановлено щорічне зменшення обсягів вилову риби та добування інших водних біоресурсів.

Зменшення виробництва та імпорту також негативно позначилось на рівні споживання рибопродук-